

УДК 37.013.42

Чернецька Юлія Іванівна

доктор педагогічних наук, доцент, професор
кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки
Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
ulakgu@gmail.com
ORCID 0000–0002–0578–1747

Дунаєва Лариса Миколаївна

доктор політичних наук, професор,
декан факультету психології та соціальної роботи
ОНУ імені І. І. Мечникова
larisa-dunayeva@rambler.ru
ORCID 0000–0002–3437–2051

Гладченко Світлана Володимирівна

кандидат історичних наук, доцент, в. о. завідувача кафедри соціальної роботи
ОНУ імені І. І. Мечникова
vessta_odessa@ukr.net
ORCID 0000–0001–8802–5111
[https://doi.org/10.18524/2304-1609.2018.1\(47\).145689](https://doi.org/10.18524/2304-1609.2018.1(47).145689)

**ПРИНЦИПИ НЕНАСИЛЬНИЦЬКОГО СПІЛКУВАННЯ ЯК ОСНОВА
ВЗАЄМОДІЇ У СПІВЗАЛЕЖНІЙ РОДИНІ**

Стаття розкриває сутність принципів ненасильницького спілкування, які є основою соціальної взаємодії у співзалежній родині. Наголошується наявність форм психологічного насильства в таких родинах, яке підсилюється іншою психологічною особливістю — співзалежністю. Особливістю реалізації принципів ненасильницького спілкування є те, що вони дозволяють розвинути декілька комунікативних навичок: а) вербального вираження почуттів співзалежних членів родини; б) уміння почути і зрозуміти іншого; в) виявити потреби співзалежних у соціальній взаємодії. У діяльності соціального працівника зі співзалежними родинами використовується чотириетапна модель навчання принципам ненасильницького спілкування, яку умовно можна визначити за такими ознаками: опис конфліктної ситуації, вираження почуттів кожним членом родини, вербалізація потреб подружжя, формулювання прохання задовольнити потреби членів родини. **Ключові слова:** спілкування, принципи спілкування, психологічне насильство, гендерна дискримінація, співзалежність, співзалежна родина.

Актуальність. Серед розмаїття соціокультурних форм, які ілюструють гендерне насильство в співзалежній родині, можна виділити такий вид взаємодії як спілкування між членами родини. У свідомості більшості середньостатистичних українських громадян існує гендерний стереотип, який, до речі, деякі називають народною мудрістю про те, що «милі сваряться — тільки тішаться», водночас конфлікти, сварки, образи, цькування, ігнорування потреб у подружній парі є нічим іншим як гендерним насильством, яке підсилюється іншою психологічною особливістю — спів-

залежністю. Остання розглядається як стан, що виникає у членів сім'ї з адиктивною поведінкою (наркотичною, алкогольною, ігровою, трудовою тощо) та ін. видами залежностей). Цей стан супроводжується порушеннями внутрішньосімейних зв'язків, характеризується наявністю різних видів гендерно обумовленого насильства.

Метою статті є розкриття сутності, особливостей та технології реалізації принципів ненасильницького спілкування у співзалежній родині.

За даними Міжнародної амністії, насильство у країнах Євросоюзу з боку чоловіків чи партнерів є основною причиною смерті або інвалідності жінок віком від 16 до 44 років [1, с.152]. Слід зазначити, що важкі наслідки гендерного насильства беруть свій початок саме у психологічному насильстві, в структурі якого закладене спілкування як форма соціальної взаємодії. Тож впровадження принципів ненасильницького спілкування як форми гармонійної подружньої взаємодії є вкрай актуальним і сучасним питанням, розкриттю якого присвячена стаття.

Принципи ненасильницького спілкування закладено також у низці нормативно-правових актів, зокрема одним із глобальних документів усього світового товариства, затверджених Генеральною асамблеєю ООН у вересні 2015 року, є Цілі Сталого розвитку (2016–2030). У Національній доповіді «Цілі Сталого розвитку. Україна» п'ятою ціллю визначено базові показники для досягнення гендерної рівності між жінками і чоловіками через подолання всіх форм дискримінації, щодо жінок і дівчат зокрема [4].

Аналіз останніх досліджень з окресленої проблеми свідчить, що до вирішення її гендерних аспектів у своїх роботах імпліцитно зверталися такі учені, як Д. Воронцов, С. Гладченко, Т. Дороніна, І. Кон, М. Маєрчик, О. Плахотнік, Н. Ходирева. Феномен спілкування розглянуто у працях педагогів та психологів Г. Андреевої, Л. Виготського, І. Кона, А. Петровського, С. Рубінштейна, І. Дубровіної. Проблему співзалежності представлено у працях Г. Ананьєвої, П. Андруха, М. Бітті, О. Ємельянової, С. Зайцева, В. Москаленко, О. Шорохової та ін. Питанням гармонізації сімейних стосунків у співзалежних родин у ході спілкування присвячено праці М. Бітті, С. Зайцева, В. Москаленко, проблему ненасильницького спілкування як технологію побудови взаємодії соціального працівника з клієнтом розглянуто Л. Петушковою. Водночас проблема використання принципів ненасильницького спілкування у взаємодії співзалежних осіб в родині, які мають одну або декількох залежних (адиктивних) осіб, розкрито недостатньо, незважаючи на її важливість та актуальність.

Виклад основного матеріалу. В родині співзалежних осіб процес спілкування може бути представлений як агресивне повадження чоловіка-тирана (залежного від алкоголю або наркотиків) до дружини, хімічно залежних доньки або сина відносно батьків при їх абсолютній терпимості, або навпаки. На думку В. Москаленко, співзалежними є: «особи, які перебувають у шлюбі або близьких стосунках із хворим хімічною залежністю; особи, які мають одного чи обох батьків, хворих хімічною залежністю; особи, які виростили в емоційно-репресивних сім'ях» [2, с.14]. Вивчення взаємодії між членами родини наркозалежних показало, що знання батьків про за-

лежність своєї дитини визначається фахівцями як синдром батьківської реакції на наркоманію (СБРН), що виявляється у матерів таким чином: почуття вини, сором, проєкція на дитину особистих рис, що не сприймаються, фобія втрати дитини, невпевненість у вихованні; у батьків: відхилення від материнського стилю виховання, невпевненість у вихованні, емоційна та поведінкова нестабільність, неприйняття дитини такою, як вона є насправді. Отже, співзалежність можна схарактеризувати як саморуйнівну поведінку, яка базується на психологічному насильстві та неспівпаданні принципів виховання та сімейної взаємодії [7, с. 37]. Звернемося до типових ознак співзалежності, або так званих симптомів співзалежності. Серед провідних науковців (Б. Ваїсов, О. Єгоров, С. Зайцев, В. Москаленко, В. Ялтонський та ін.) існує думка, що співзалежність — це дзеркальне відображення залежності. Основними ознаками будь-якої залежності є триада: obsесивно-компульсивне мислення (нав'язливі думки, які у стереотипній формі з'являються знову і знову); заперечення як форма психологічного захисту; втрата контролю [9].

Відзначимо, що в переважній більшості спілкування в співзалежній родині будується на таких формах психологічного насильства як вимога, наказ, вказівка на те, що «повинен» зробити партнер або родич, потім форми спілкування найчастіше переходять у примус, погрози, згодом, якщо не вдаватися до альтернативних і компромісних форм спілкування, взаємодія між членами родини досягає апогею конфліктогенності та перетворюється на фізичне насильство. Серед найтипівіших форм насильницького спілкування Л. Петушкова виділяє вимоги, накази, команди, інструкції, оцінки-ярлики, перестороги, попередження, моралі, проповіді, готові рішення замість власних думок, висміювання, зверхній гумор, допитування, розслідування та інші форми [5, с. 65]. Як приклад, жінка або батьки потерпають від регулярних образ, приниження, залякування, при цьому виправдовують мучителя, при перших ознаках насильницької поведінки не проявляють асертивність (відмову від подібних форм взаємодії). З часом члени родини потерпають від усіх видів гендерно обумовленого насильства, не подають на розлучення, якщо це чоловік і дружина, і не приймають рішучих дій, якщо йдеться про залежних дорослих дітей. Аналіз власного емпіричного дослідження дозволяє виявити причини потерпання від насильства у співзалежній родині. У жінок такими факторами є фінансова залежність від чоловіка; відсутність власного житла; бажання у будь-який спосіб ростити дитину в повноцінній сім'ї; бажання контролювати поведінку залежного члена родини; індивідуально-психологічні деформації співзалежних членів родини, викликані дитячими травмами; страх засудження та критики людей. Чоловіки потерпають від насильства через свою побутову залежність від жінки, осуд і приниження з боку інших чоловіків щодо власної безпорадності, страх самотності, небажання та інколи неспроможність самотужки виховувати дітей.

Оскільки спілкування є однією із провідних умов і функцією, що дозволяє взаємодіяти членам родини, виникає потреба у подоланні гендерно обумовлених, дискримінуючих форм соціальної взаємодії у співзалежних

сім'ях, одним зі способів розв'язання цієї проблеми є використання принципів ненасильницького спілкування.

Відзначимо, що ідею і назву цього методу було вперше використано доктором Маршаллом Б. Розенбеном, американським психологом [8]. У 80-х роках ХХ століття було створено Центр ненасильницького спілкування, фахівці якого, пройшовши відповідну підготовку, допомагають родинам долати насильство в сім'ї. Розкриваючи зміст принципів ненасильницького спілкування та інтегруючи його у соціальну роботу зі співзалежними родинами, можна покращувати психологічну атмосферу в сім'ї, навчити співзалежних ефективній комунікації, що є основою гармонійної взаємодії в родині.

Концепція ненасильницького спілкування полягає у використанні таких конструкцій у комунікативній взаємодії між подружжям та дітьми, які забороняють оцінювання або можуть викликати почуття провини, сорому, інші дискомфортні відчуття. Автор концепції М. Б. Розенберг визначає ненасильницьке спілкування і як метод налагодження стосунків між людьми і як спосіб спілкування [8]. Додамо, що сучасна дослідниця В. Москаленко у своїй роботі «Коли любові забагато» [3], дотримуючись ідей ненасильницького спілкування, вивчає особливості стосунків у співзалежній родині та наголошує на необхідності навчання соціальної взаємодії на принципах взаємоповаги, любові, турботи один про одного.

Особливістю реалізації принципів ненасильницького спілкування є те, що вони дозволяють розвинути декілька комунікативних навичок: а) вербального вираження почуттів співзалежних членів родини; б) уміння почути і зрозуміти іншого; в) виявити потреби співзалежних у соціальній взаємодії.

Розкриємо, як реалізуються перша і друга комунікативні навички на такому прикладі: залежний від алкоголю чоловік, прийшовши після роботи, має бажання відпочити, побути на самоті. У співзалежної дружини за час залежності чоловіка розвинулося підвищене відчуття необхідності контролювати ситуацію з метою недопущення повторної алкоголізації чоловіка. Дружина починає випитувати, що сталося, не маючи довіри до чоловіка, розцінює його поведінку як підозрілу, врешті, не знайшовши для себе «зручного» пояснення щодо поведінки чоловіка, вона відчуває образу, роздратованість, розпач. Розуміючи її досаду, він ще більше замикається в собі, вона звертається на нього з докорами. Така ситуація повторюється щодня, і подружжя опиняється на межі розлучення. У такому разі партнерам потрібно звернутися до фахівця. Принцип ненасильницького спілкування у наданні соціальної та психологічної допомоги діє за таким механізмом — людей вчать об'єктивно аналізувати описувати події і висловлювати почуття, що виникають, а також проектувати бажану розв'язку і реакцію партнера. Після того, як кожен з членів родини висловився, фахівець просить іншого з подружжя описати, що почув і зрозумів він з мови іншого. Бажаним результатом дій фахівця є співпадіння сказаного та почутого кожним із членів подружжя, або батьків і дітей. Наприклад, в наведеній вище ситуації зрозуміло те, що дружина відчуває себе самотньою, а чоловік — пригніченим та виснаженим.

Для можливості розвитку третьої комунікативної навички, яка стосується виявлення істинних потреб членів співзалежної родини, зазначимо, що вербалізація істинних почуттів і потреб дає подружній парі можливість зробити спілкування взаємовічливим. За таких умов стає можливим накреслення шляхів, як задовольнятимуть потреби обох. Наприклад, жінка матиме змогу самореалізуватися в обраному нею хобі, поза хатніми справами, а чоловік отримає на цей час вечірній психологічний «тайм-аут» і, щойно він усвідомить, що вдома створені умови для психологічного розвантаження, згодом змінить паттерн поведінки із захисного на такий, що передбачає гармонійне спілкування. Результати практичних занять зі співзалежними членами родини показують, що коли обидва партнери уважно ставляться до потреб один одного, вирішення конфліктних ситуацій відбувається швидше і має більш конструктивний характер.

У діяльності соціального працівника зі співзалежними родинами використовується чотирихетапна модель навчання принципам ненасильницького спілкування, яке умовно можна визначити за такими ознаками: опис конфліктної ситуації, вираження почуттів кожним членом родини, вербалізація потреб подружжя, формулювання прохання задовольнити потреби членів родини.

Принципи ненасильницького спілкування базуються на прояві емпатії, вмінні психологічно підлаштуватися під іншу людину. Реалізуючи ці принципи, соціальний працівник навчає співзалежних співчувати один одному та іншим — розуміти свої власні почуття і потреби, а потім знаходити порозуміння зі співрозмовником через «емпатичні припущення», наприклад, коли відбувається зміна його тону на нижчий, можна сказати: «Ви хочете, щоб я Вас почув і краще зрозумів?» або у відповідь на докір: «Ти хочеш, щоб я це зробила по-іншому, підкажи як краще?». Навіть якщо припущення виявилось помилковим, ви спробували зрозуміти іншу людину, і вона відчує небайдуже ставлення до себе і співчуття, що полегшує взаємопорозуміння. А якщо припущення виявилось правильним, то соціальний працівник досягне мети навчання ненасильницького спілкування — гармонізації сімейної ситуації. Безперечно, у роботі соціального педагога із дітьми у співзалежній родині необхідно враховувати вікові, індивідуально-психологічні особливості дітей, оскільки результат залежить від спільних зусиль, особливо у при навчанні дорослих батьків із глибоко сформованою співзалежністю.

Принципи ненасильницького спілкування допомагають долати проблему гендерно обумовленого насильства, знайти спосіб і жінкам, і чоловікам самореалізуватися в родині як батькам і особистостям одночасно. Окрім цього ви уникаєте таких маніпулятивних психологічних прийомів як примус і погрози, звинувачення, що викликають почуття образи, сорому. Таке спілкування корисно при вирішенні та профілактиці психологічного насильства в родині, вихованні повноцінної незалежної особистості з активно вираженою власною позицією і свідомою поведінкою.

Технологія реалізації принципів ненасильницького спілкування у роботі соціального працівника зі співзалежними родині може базуватися на таких методичних рекомендаціях:

1. Сформулюйте спостереження, яке примушує члена родини відчувати потребу в розмові. Її дотримуються формально, але виражають без осуду чи оцінок. Наприклад, «зараз вже запізно, а я чую, що у тебе грає музика». У першому випадку встановлюється факт, а використання фрази «твоя потворна гучна музика заважає сусідам спати» здійснюється оцінка і викликає психологічний дискомфорт. Або «я дивлюсь, що зараз ти граєш у комп'ютерну гру, а уроки поки що не зроблені» — факт очевидний, що дозволяє дійти до логічного висновку, а фраза «ти безцільно проводиш час за комп'ютером» виставляє оцінку. Через різноманітність поглядів різних людей на одні й ті самі речі часто створюються ситуації для суперечок, що врешті-решт призводить до сварок — психологічного насильства. Уникнення таких ситуацій можливе завдяки описаному прийому.

2. Сформулюйте почуття, що виникло завдяки побаченому. Спробуйте емпатійно підійти до почуттів іншої людини і запитати, що вона відчуває. Вираження емоцій, без морального судження, допомагає утворити атмосферу взаємоповаги і співпраці. Ця рекомендація допомагає чітко розмежувати і проаналізувати свої відчуття й відчуття іншої людини, але не для того, щоб зменшити їх або іншим способом перешкодити їм, а для того, щоб дійсно проявити адекватні емоції. Наприклад, «до від'їзду залишилося чверть години, я бачу, що ти ходиш і не збираєш речі (спостереження). Ти нервуєш?». Необхідно пам'ятати, що почуття важко іноді вербалізувати, особливо колишнім залежним особам. У деяких з них за час залежності формується таке психологічне явище як алекситимія — психологічна неспроможність вербалізувати власні почуття і емоції та розпізнавати їх в інших людей.

3. Сформулюйте потреби, які є причиною викликаного почуття. Спробуйте розпізнати потреби, через які виникали такі почуття у співрозмовника, і запитайте його про це. Коли задовольняються наші потреби, ми щасливі, якщо так не відбувається, то має місце дискомфорт. Визначити основні потреби можливо, якщо перебувати в гармонії зі своїми почуттями. При цьому їх визначення без сорому, провини, осуду дає можливість усвідомити те, що хвилює вас і співрозмовника в даний час. Наприклад, «я бачу, як ти став тихіше розмовляти, тому я нічого не чую (спостереження). Я відчуваю себе ніяково (почуття), тому що не чую, що ти сказав». У потреб є спеціальне значення: вони проявляються у всіх людей і не пов'язані з особливостями умов або способами їх реалізації. Так, бажання відвідати театр із партнером не є потребою, як і бажання проводити час з членом співзалежної родини. Потреба, в цьому випадку, проявляється в довірливих стосунках. Таким чином, можна задовольнити бажання поспілкуватися багатьма шляхами, не тільки з цим членом родини і не обов'язково в такий спосіб.

4. Сформулюйте конкретне питання про дію, щоб задовільнити потребу. Прямо і чітко формулюйте свої бажання в цей час, не чекайте, поки співрозмовник зрозуміє ваш натяк, висловлюйте тільки те, чого не хочете. Якот, «я помітила твоє мовчання останні двадцять хвилин (спостереження). Тобі соромно? (Відчуття)». Якщо відповідь «так», озвучте своє почуття і

внесіть пропозицію: «мені теж ніяково, але треба знайти сили і пробачити один одного. А як щодо того, щоб спільно приготувати вечерю?» Якщо хочете спитати, то задайте конкретне питання — не вимагайте — дозвольте члену родини сказати або запропонувати інший варіант. Таким чином, ви відповідаєте за задоволення своїх потреб і дозволяєте їм відповідати за свої. Коли ви щось спільно робите, то прагнете, щоб так і було, тому що добровільно погоджуєтесь на цю дію, виходячи з власних потреб і бажань, а не через почуття сорому, провини або через психологічний тиск.

Якщо дотримуватись цих даних методичних рекомендацій, процес спілкування у співзалежних родинах матиме більш гармонійний характер, однак необхідний досить тривалий час на розвиток цих комунікативних навичок, а також бажання членів родини для корекції відносин.

Таким чином, принципи ненасильницького спілкування допомагають долати проблему гендерно обумовленого насильства, знайти спосіб і жінкам і чоловікам самореалізуватися в родині як батькам і особистостям одночасно, не звертаючись до неконструктивних і дискримінуючих форм спілкування. Навчання принципам ненасильницького спілкування сприятиме гармонізації сімейних відносин, корекції та профілактиці психологічного насильства в співзалежних родинах, вихованню повноцінної незалежної особистості з активно вираженою власною позицією і свідомою поведінкою.

Перспективними питаннями дослідження стануть виявлення факторів та причин подолання співзалежності у родинах, а також технології профілактики гендерно обумовленого насильства у співзалежних родинах.

Список використаних джерел та літератури

1. Гендер для медій : підручник із гендерної теорії для журналістики та інших соціогуманітарних спеціальностей / за ред. М. Маєрчик (гол. редкол.), О. Плахотнік, Г. Ярмано-вої. — К. : СП Часопис «Критика», 2017. — 216 с.
2. Москаленко В. Д. Зависимость: семейная болезнь / В. Д. Москаленко. — М. : Академ-пресс, 2009. — 312 с.
3. Москаленко В. Д. Когда любви слишком много / В. Д. Москаленко. — М. : Психотерапия, 2006. — 224 с.
4. Національна доповідь «Цілі сталого розвитку: Україна [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.un.org.ua
5. Петушкова Л. А. Ненасильницьке спілкування як технологія побудови діалогу працівника соціальної сфери з клієнтом / Л. А. Петушкова // Наукові записки НДУ імені М. Го-голя. Серія: Психолого-педагогічні науки. — 2016. — № 1. — С. 64–69.
6. Почебут Л. Г. Стокгольмский синдром / Л. Г. Почебут, И. А. Мейжис // Социальная пси-хология. — СПб., 2004. — 521 с.
7. Профілактика вживання наркотиків серед учнівської і студентської молоді : методичний посібник / Журавель Т. В., Самусь В. В., Сергеева К. В. та ін.; за ред. Т. В. Журавель. — К. : ФОП Буря О. Д., 2014. — 96 с.
8. Розенберг М. Язык жизни. Ненасильственное общение / М. Розенберг. — София, 2009. — 272 с.
9. Созависимость. Выздоровление от созависимости [Электронный ресурс]. — Режим досту-па : <http://psyjournal.ru/j3p/pap.php?id=20010312>

REFERENCES

1. Majerchik M., Plahotnik O., Yarmanova G. (Eds) (2017). Gender dlya medij [Gender for media]. K. : SP Chasopis «Kritika» [in Ukraine].
2. Moskalenko, V. D. (2009) Zavisimost': semejnyaya bolezn' [Codependence: family illness]. Moscow : Akadempress, 2009. [in Russian].
3. Moskalenko, V. D. (2006) Kogda lyubvi slishkom mnogo [When love is too much]. Moscow: Psyhotherapy [in Russian].
4. Nacional'na dopovid' «Cili stalogo rozvitku: Ukraïna [National report «The Goal of Stable development»]. (n.d.). un.org.ua. Retrived from [http:// un.org.ua](http://un.org.ua) [in Ukraine].
5. Petushkova, L. A. (2016) Nenasil'nic'ke spilkuvannya yak tekhnologiya pobudovi dialogu pracivnika social'noji sferi z klientom [Nonviolent communication as a technology to build a dialog between a social worker and a client] Naukovi zapiski NDU imeni M. Gogolya [Abstracts of Papers M. Gogol's NDU] Vol 1. 64–69 [in Ukraine].
6. Pochebut, L. G., Mejzhis, I. A. (2004). Social'naya psihologiya [Social Psyhology]. Saint-Peterburg : Piter [in Russian].
7. Zhuravel, T. (2014) Profilaktika vzhivannya narkotikiv sered uchniv'skoji i student'skoji molodi [Prevention of drug use among children and students youth] Kyjiv: FO-P Burya O. D. [in Ukraine].
8. Rozenberg, M. (2009). Yazyk zhizni. Nenasil'stvennoe obshchenie [Language from life. Non-violent Communication] Moscow: Sofiya. [in Russian].
9. Sozavisimost'. Vyzdorovlenie ot sozavisimosti [Recovery from codependence].(n.d.). psyjournal.ru/j3p/pap.php. Retrived from <http://psyjournal.ru/j3p/pap.php> [in Russian].

Чернецкая Юлия Ивановна

доктор педагогических наук, доцент, профессор
кафедры социальной работы и социальной педагогики
Коммунального учреждения
«Харьковская гуманитарно-педагогическая академия»

Дунаева Лариса Николаевна

доктор политических наук, профессор,
декан факультета психологии и социальной работы
ОНУ имени И. И. Мечникова

Гладченко Светлана Владимировна

кандидат исторических наук, доцент, и.о. зав. кафедрой социальной работы
ОНУ имени И. И. Мечникова

ПРИНЦИПЫ НЕНАСИЛЬСТВЕННОГО ОБЩЕНИЯ КАК ОСНОВА ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ В СОЗАВИСИМОЙ СЕМЬЕ

Резюме

Статья раскрывает сущность принципов ненасильственного общения, как основы социального взаимодействия в созависимой семье. Внимание акцентируется на формах психологического насилия в таких семьях, которые усиливаются другой психологической особенностью — созависимостью. Особенностью реализации принципов ненасильственного общения является то, что они позволяют развивать некоторые коммуникативные навыки: а) вербального выражения чувств созависимых членов семьи; б) умения услышать и понять другого; в) выявить потребности созависимых в социальном взаимодействии. В деятельности социального работника с созависимыми используется четырехэтапная модель обучения принципам ненасильственного общения, которую условно можно определить по таким признакам: описание конфликтной ситуации, выражение чувств каждым членом семьи,

вербализация потребностей партнеров, формулирование просьбы удовлетворить потребности членов семьи.

Ключевые слова: общение, принципы общения, психологическое насилие, гендерная дискриминация, созависимость, созависимая семья.

Chernetska Yuliya

PhD hab. (Pedagogic), Associate Professor,
Professor of social work and social pedagogic Department,
Municipal establishment «Kharkiv Humanitarian and Pedagogical Academy»
Kharkiv regional council (Ukraine, Kharkiv)

Dunaeva Larisa

Doctor of Political Sciences, Professor, Head of the Faculty of Psychology and
Social Work National University of Odessa
(Ukraine, Odessa)

Gladchenko Svitlana

Ph.d. in History, Associate Professor of Social Work
National University of Odessa
(Ukraine, Odessa)

**THE PRINCIPLES OF NON-VIOLENT COMMUNICATION
AS THE BASIS OF INTERACTION IN A CO-DEPENDENT FAMILY**

Abstract

The article is devoted to the principles of non-violent communication, which are the basis of social interaction in a co-dependent family. The availability of psychological violence forms in such families is reinforced by another psychological peculiarity — the co-dependence. The co-dependence can be characterized as self-destructive behavior, which is based on psychological violence and the noncompliance of the upbringing and family interaction principles. The content of the principles of non-violent communication in social work with co-dependent families is to learn of effective communication co-dependent, that is the basis of harmonious interaction in the family. The peculiarity of the implementation the principles of non-violent communication is the development of several communicative skills: a) verbal expression of co-dependent family members feelings; b) the ability to hear and understand another; c) to identify the needs of co-dependent in social interaction. In the activity of a social worker with co-dependent families, a four-stage model of the teaching the principles of non-violent communication is used, which can be conditionally defined on the following signs: the description of the conflict situation, the expression of feelings by each member of the family, the verbalization of the spouses needs, the formulation of the request to satisfy the family members needs.

The principles of non-violent communication help to overcome the problem of gender violence, to find a way for both women and men to realize themselves in the family as parents and individuals at the same time, not referring to unconstructive and discriminative forms of communication. The methodical recommendations which allow to realize the principles of non-violent communication in the work of a social worker with co-dependent families are given. The teaching the principles of non-violent communication will promote harmonization of family relations, the correction and the prevention of psychological violence in co-dependent families,

the education of independent person with an active self-expressed position and conscious behavior.

Key words: communication, principles of communication, psychological violence, gender discrimination, co-dependence, co-dependent family.

Стаття надійшла до редакції 03.06.2018